

УДК 332.33

Вишневська О. М., доктор економічних наук, професор, декан обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Волошина В. В., магістр обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Гаріна Ю. В., магістр обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Вишневська А. С., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ПРІОРИТЕТИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ РЕГІОНІВ КРАЇНИ

Обґрунтовано й узагальнено пріоритети раціонального природокористування регіонів країни на засадах наближення (апроксимації) законодавства до права Європейського Союзу у сфері охорони довкілля. Визначено основні етапи й пріоритети реалізації підходів до раціонального природокористування та збереження якості довкілля з огляду на зобов'язання, загальнодержавну екологічну політику, норми європейського й міжнародного права з охорони навколишнього природного середовища.

Ключові слова: апроксимація, екологічна політика, транспозиція, імплементация.

Вишневская О. Н., доктор экономических наук, профессор, декан учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Волошина В. В., магистр учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Гарина Ю. В., магистр учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Вишневская А. С., соискатель высшего образования учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ПРИОРИТЕТЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ РЕГИОНОВ СТРАНЫ

Обоснованы и обобщены приоритеты рационального природопользования регионов страны на основе приближения (аппроксимации) законодательства к праву Европейского Союза в сфере охраны окружающей среды. Определены основные этапы и приоритеты реализации подходов к рациональному природопользованию и сохранению качества окружающей среды с позиции взятых обязательств, общегосударственной экологической политики, норм европейского и международного права по охране окружающей природной среды.

Ключевые слова: аппроксимация, экологическая политика, транспозиция, имплементация.

Vyshnevskya O., Dean of the Faculty, Professor, Doctor of Economic Sciences, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Voloshyna V., Master of Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Harina Y., Master of Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Vyshnevskaya A., Applicant of higher education Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

PRIORITIES OF RATIONAL NATURAL RESOURCES MANAGEMENT

Introduction. *The socio-economic development of regions and problematic aspects for finding the optimal approach to preservation and reproduction of natural resource bases are important and need further scientific studies, develop proposals for sustainable use of all levels of government.*

That is why there is a need to develop approaches to ensure the development of regions with the influence of social, economic and environmental aspects. Actual time in question is to enhance environmental protection measures to preserve the natural resource bases regions, land and adapt to the environmental legislation of the European Union. The need for priority areas of environmental management, study systematic approach to socio-economic development of the country, improve the regulatory process at all levels of government, the formation of the prerequisites for the preservation of natural resource base, introduction of innovative technologies to greening industries, supported by worsening environmental situation in most territories of the country.

Purpose. *The purpose of the study is to substantiate the priorities of rational nature management and preserve the quality of the environment in the regions of the country in order to minimize environmental risks and preserve the natural resource base, biodiversity, national wealth of the state.*

Results. *Existing environmental problems have an impact on the regional features of the territories, which is due to the natural and climatic features and the natural and resource support of the territories, both quantitatively and qualitatively. The ecological situation of a separate territory depends on the concentration of production, including dangerous, technological equipment and compliance with norms in the use of natural resources, including natural resources. The growing environmental burden proves the existing violations of environmental legislation and needs to be addressed through the introduction of appropriate measures for the sustainable management of nature.*

Conclusions. *The priorities of rational use of nature in the regions of the country on the principles of approximation of the legislation to the European Union law in the field of environmental protection are grounded and generalized. The basic stages and priorities of realization of approaches to the rational use of nature and preservation of the environmental quality are determined in view of the obligations, national environmental policy, norms of European and international law on environmental protection.*

It is envisioned that approximation of the legislation to the EU law in the field of environmental protection will help to realize long-term goals in preservation and protection of the environment, including at the cross-border level, will promote the development of the economy sectors on the basis of resource and energy conservation (on the principles of green "Economy"), as well as preservation of territories for life and life of the population, which is fundamental basis of the priorities of national security of any state of the world.

Key words: *approximation, environmental policy, transposition, implementation.*

JEL Classification: *Q 10.*

Постановка проблеми. За умови на природно-ресурсну основу територій, підвищення впливу глобалізаційних процесів виникає потреба у виявленні не тільки

економічних, а і екологічних пріоритетів у розвитку. Формування зрівноваженого розвитку залежить від екологічних процесів, які пов'язанні із діяльністю, яка направлена на відновлення природних ресурсів за видами. Складові і особливості природно-ресурсної основи окремих регіонів країни слід розглядати у взаємозв'язку усіх його компонентів і дієвості природоохоронних дій. Тільки за таких умов можна забезпечити збереження навколишнього середовища, забезпечити продовольчу безпеку країни і окремих її регіонів, активізувати розвиток біоенергетики і забезпечити зрівноважений розвиток галузей національної економіки [2].

Забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів і проблемні аспекти щодо пошуку найбільш оптимальних підходів до збереження і відтворення природно-ресурсної основи є актуальними і потребують подальшого наукового обґрунтування, розробки пропозицій щодо раціонального природокористування на усіх рівнях управління.

Саме тому виникає необхідність у розробці підходів щодо забезпечення розвитку регіонів країни з урахуванням впливу соціальних, економічних і екологічних аспектів. Актуальним на часі є питання щодо активізації природоохоронних заходів з метою збереження природно-ресурсної основи регіонів країни, адаптації земельного й екологічного законодавства до права Європейського Союзу (далі за текстом ЄС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності і особливостей раціонального природокористування присвячено праці вітчизняних і зарубіжних вчених, з-поміж яких: В. Г. Андрійчука, О. Ф. Балацького, І. К. Бистрякова, В. А. Борисової, Б. М. Данилишина, С. І. Дорогунцева, Д. С. Добряка, О. І. Котикової, О. С. Новоторова, І. Д. Примака, С. М. Рогач, В. В. Россохи, П. Т. Саблука, В. К. Савчука, А. М. Третяка, М. А. Хвесика, Є. В. Хлобистова.

Необхідність розробки пріоритетних напрямів з раціонального природокористування, обґрунтування

системного підходу до соціально-економічного розвитку регіонів країни, вдосконалення процесу регулювання на усіх рівнях управління, формування передумов до збереження природно-ресурсної основи, запровадження інноваційних технологій з метою екологізації виробництв, підтверджуються загостренням екологічної ситуації на більшості територій країни.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетів раціонального природокористування та збереження якості довкілля у регіонах країни з метою нівелювання екологічних ризиків й збереження природно-ресурсної основи, біологічного різноманіття, національного багатства держави. Основним завданням дослідження є виявлення пріоритетів раціонального природокористування та якості довкілля регіонів країни з огляду на збереження природно-ресурсної основи, національне багатство держави.

Основні результати дослідження. Існуючі екологічні проблеми мають вплив регіональних особливостей територій, що пов'язано із природно-кліматичними особливостями й природно-ресурсним забезпеченням територій, як з кількісної, так і з якісної точок зору. Екологічна ситуація окремої території залежить від концентрації виробництв, у тому числі небезпечних, технологічного оснащення й дотримання норм у використанні природних ресурсів, у тому числі природних копалин.

Зростаюче навантаження на довкілля засвідчує існуючі порушення норм екологічного законодавства й потребує вирішення питання через запровадження відповідних заходів з раціонального природокористування.

До основних показників, які характеризують рівень природокористування відносять: обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на один млрд. гривень валового регіонального продукту; темпи зростання або зменшення викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення у

розрахунку на одиницю населення у відсотках до попереднього року; темпи зростання або зменшення викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення у розрахунку на одиницю населення у відсотках до попереднього року; питома вага відходів, які видалені у спеціально відведені місця або об'єкти, у тому числі спалених (без отримання енергії) у загальному обсязі утворених відходів у відсотках; питома вага населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону у відсотках.

За результатами моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів України у

2016 році виявлено, що найвищі рейтингові позиції займають місто Київ, Тернопільська, Полтавська, Закарпатська, Рівненська області. Найнижчі позиції у рейтингу на рівнем раціонального природокористування у 2016 році займають Волинська, Київська, Луганська, Сумська, Донецька області. Найбільш суттєвим є зростання показника у Рівненській області — з 20 місця у рейтингу у 2015 році, до 5 місця — у 2016 році.

Значно погіршила свої позиції у рейтингу Луганська область — з 1 місця у 2015 році, до 23 місця — у 2016 році. Графічно рейтинг регіонів України за рівнем раціонального природокористування та якості довкілля представлено на рисунку 1..

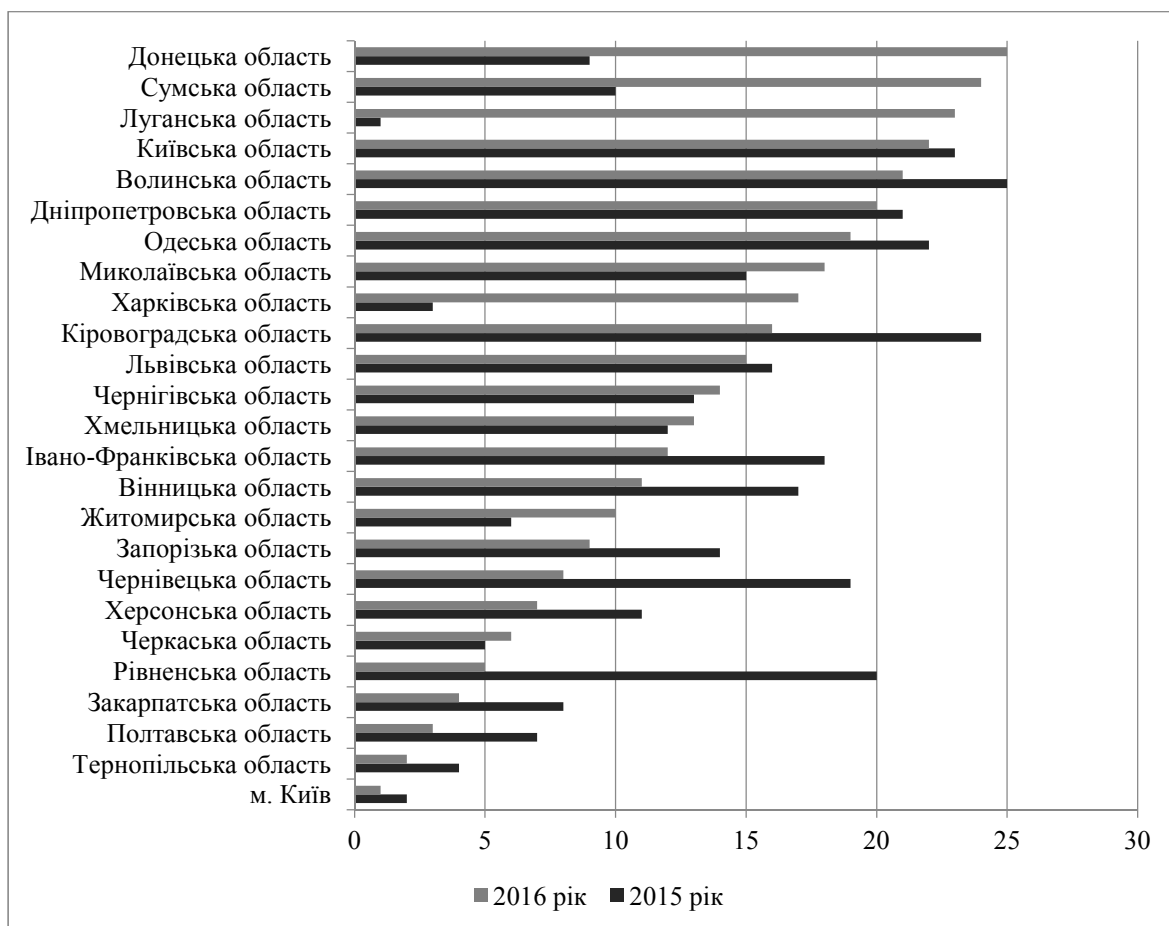

Рисунок 1 – Рейтингові позиції регіонів України за рівнем раціонального природокористування й якості довкілля

Джерело: моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів [4]

Середні позиції у рейтингу займають Франківська області. У 2016 році найгірший Житомирська, Вінницька та Івано-рівень за обсягами викидів забруднюючих

речовин від стаціонарних джерел виявлено у Донецькій, Івано-Франківській та Луганській областях, найвищі позиції у рейтингу займає місто Київ, Волинська та Закарпатська області. За темпами зростання викидів забруднюючих речовин найгірші позиції виявлено у Харківській, Луганській областях, найвищі позиції — Запорізька й Кіровоградська області.

Найбільшою є питома вага відходів, які відведено у спеціальні місця у загальному їх обсязі, які виявлено у Закарпатській, Луганській та Одеській областях, найвищі позиції у рейтингу займають Тернопільська, Полтавська та Рівненська області. У розрізі показників рейтинг сформовано на рисунку 2.

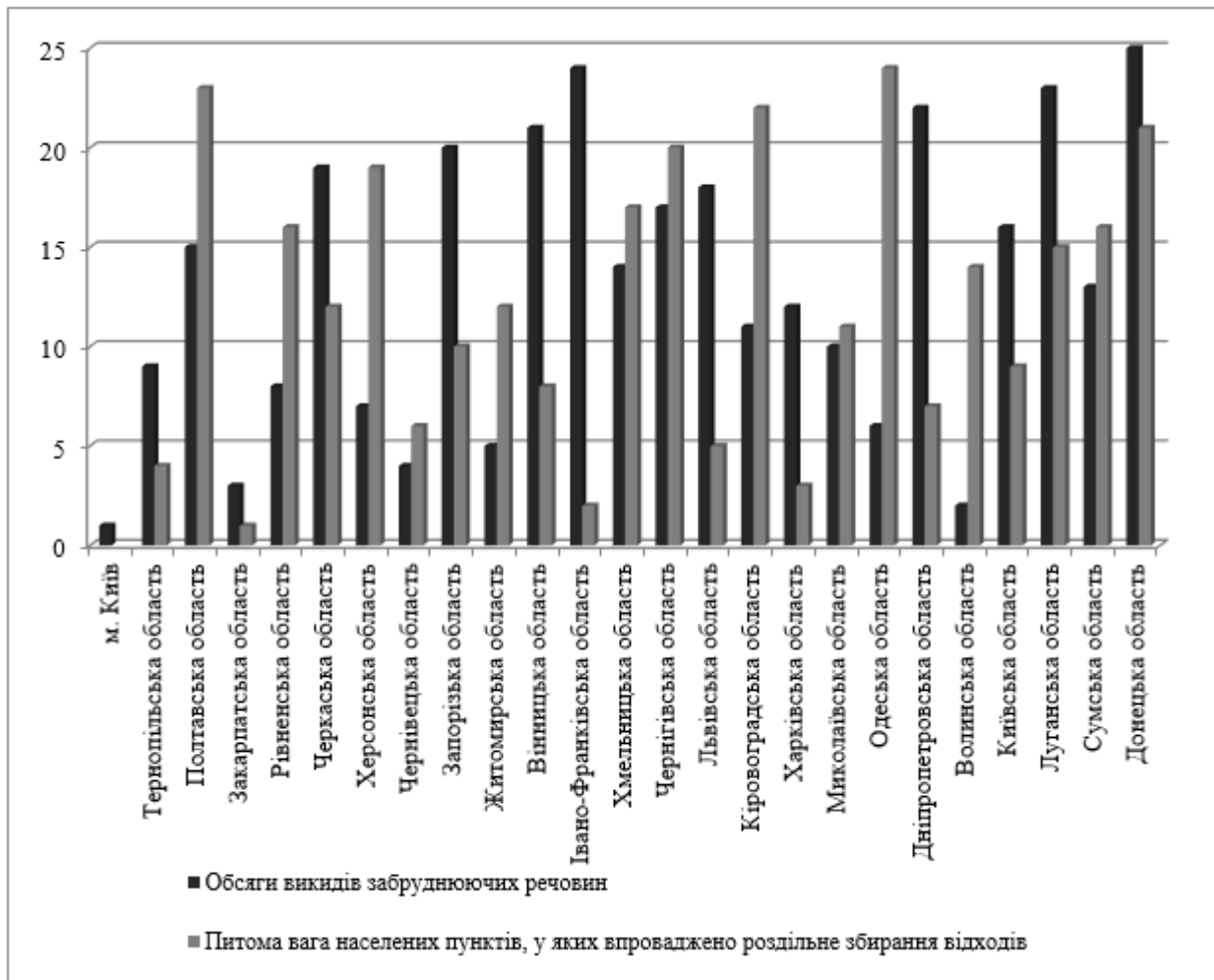

Рисунок 2 – Рейтингові позиції регіонів України за рівнем раціонального природокористування й якості довкілля у розрізі показників

Джерело: моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів [4];

Слід зазначити, що за питоною вагою населених пунктів, у яких запроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону найвищі позиції займають Закарпатська, Івано-Франківська, Харківська області. Найнижчі позиції у рейтингу

виявлено у Полтавській, Одеській та Чернігівській області. Даний показник дозволяє визначити потенційні можливості регіону у переробці твердих побутових відходів та зниження рівня концентрації небезпечних речовин на звалищах, особливо великих за чисельністю населення місць.

Актуальність питання підтверджується проблематикою концентрації твердих побутових відходів на звалищах міста Львова. Вирішення питання можливе лише за умови впровадження технологій переробки твердих побутових відходів за умови їх роздільного збирання. За даним показником Львівська область займає 5 місце у рейтингу.

Загальний рівень раціонального природокористування та якості довкілля області у 2015 році становив 16, у 2016 — 15 місце у загальнодержавному рейтингу. Визначено, що за обсягом викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на один млрд. гривень валового регіонального продукту найвищими є показники у Донецькій, Івано-Франківській, Луганській, Дніпропетровській та Вінницькій областях. Найменшим є рівень показника у Волинській, Закарпатській, Чернівецькій, Житомирській областях та місті Київ. Обсяг викидів шкідливих речовин має пряму залежність від концентрації великих

промислових об'єктів на території регіону, а також рівня технологічного оснащення виробництв, питомої ваги захисних об'єктів, які обмежують викиди, у тому числі особливо токсичних речовин у довкілля. В середньому по Україні рівень показника у 2015 році становив 1,43 тис.тонн у розрахунку на один млрд. гривень валового продукту, у 2014 році — 2,01 тис.тонн. Зниження показника протягом періоду дослідження становить 0,58 тис.тонн або 28,9%. Значення показника у Донецькій області становить 7,94 тис.тонн, Івано-Франківській області — 4,88 тис.тонн, Луганській області — 4,83 тис.тонн, Дніпропетровській області — 3,36 тис.тонн, Вінницькій області — 2,24 тис.тонн, Запорізькій області — 2,17 тис.тонн у розрахунку на один млрд. гривень валового регіонального продукту. У місті Київ рівень показника становить лише 0,06 тис.тонн, у Волинській області — 0,14 тис.тонн, Закарпатській області - 0,15 тис.тонн (рис. 3).

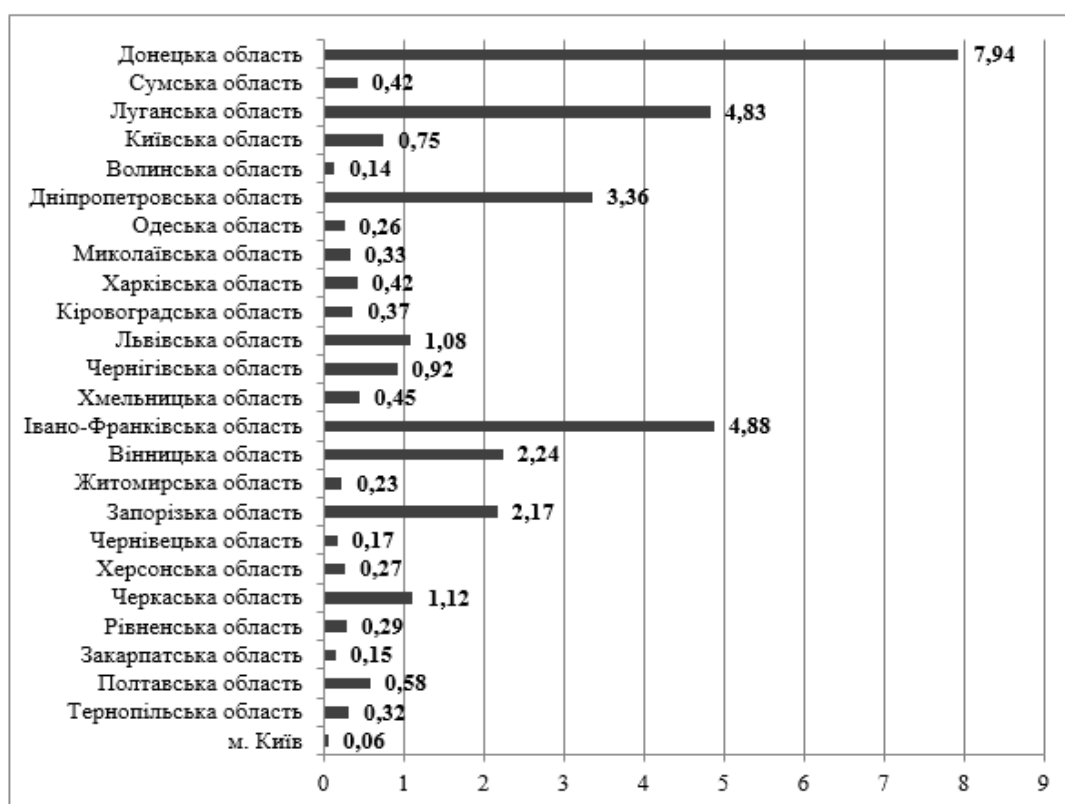

Рисунок 3 – Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на 1,0 млрд. гривень валового регіонального продукту, тис.тонн

Джерело: моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів [4];

Висока концентрація викидів забруднюючих речовин має пряму залежність від структури регіональної економіки й потребує запровадження системних заходів щодо зниження, що пов'язане із техніко-технологічним оновленням виробництва, введенням в експлуатацію очисних споруд, відповідного обладнання й устаткування.

Основні пріоритети у збереженні якості довкілля й раціонального природокористування повинні ґрунтуватися на глобальній стратегічній меті — зберегти національне багатство країни для майбутніх поколінь. Загострення екологічних проблем у регіонах країни спонукає до активізації заходів з раціонального природокористування, у тому числі у контексті наближення (апроксимації) законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля.

Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля ґрунтується на положеннях статті 363 Глави 6 "Навколишнє середовище" і додатку до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і державами-членами Угоди, і має на меті забезпечити ефективне виконання Україною зазначених вимог Угоди. Стратегія охоплює увесь спектр органів, підприємства, установ та організацій, які залучені до процесу виконання зобов'язань на загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях [5].

Стратегію розроблено за методом ієрархічного планування, що складається з трьох рівнів: найвищий рівень — загальний напрям "Навколишнє середовище"; сектори — управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики; якість атмосферного повітря; управління відходами та ресурсами; якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; охорона природи; промислове забруднення та техногенні загрози; зміна клімату та захист озонового

шару; генетично-модифіковані організми; окремі джерела права ЄС, наведені у додатку до Угоди про асоціацію [1].

Питання, які порушено у Стратегії, мають наскрізний характер та є спільними для усіх елементів другого і третього рівнів. Застосовано комбінований підхід ієрархічного планування, який передбачає передачу планових орієнтирів у урахуванням закріплених стратегічних завдань на плановий період (згори—вниз), на основі яких у зворотному порядку розроблено плани апроксимації до окремих джерел права ЄС і стратегії апроксимації за секторами, що на завершальному етапі сформовано у загальну Стратегію за напрямом. Визначено зобов'язання за кожним окремим джерелом права ЄС, встановлюються перспективні контрольні терміни імплементації [5].

Метою наближення (апроксимації) законодавства є приведення його у повну відповідність до вимог права ЄС. Цей процес є постійним й відбувається як в асоційованих державах, так і державах, які є кандидатами на вступ до ЄС, державах — членах ЄС. Відповідно до загальноєвропейських підходів процес наближення (апроксимації) організовано у три стадії: транспозиція, імплементація, забезпечення дотримання (повне впровадження або технічна імплементація) [1].

Загальнодержавний підхід до раціонального природокористування та збереження якості довкілля включає процес нормативно-правового приведення законодавства до вимог права ЄС (в Україні даний процес розпочато з 2004 року в рамках Закону України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу" від 18.03.2004 р. № 1629-І), а також практичне запровадження вимог і стандартів ЄС за наявності інституційної, фінансової й інвестиційної складових, контроль за дотриманням встановлених Угодою норм. Реалізація екологічної політики на загальнодержавному й регіональному рівнях

потребує ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованого на досягнення екологічних пріоритетів у збереженні національного багатства України.

Слід зазначити, що процес наближення (апроксимації) потребує залучення фінансових, людських й просторових ресурсів (часу), особливо на процес практичного запровадження обумовлених зобов'язань. Враховуючи стрімке погіршення екологічної ситуації у більшості регіонів держави вагомим практичним запровадженням умов Угоди й реалізації Стратегії є не лише вимогою загальноєвропейського підходу, а й вимушеною необхідністю, що підтверджують проведені дослідження основних показників раціонального природокористування та якості довкілля регіонів держави.

Висновки. З огляду на загострення екологічної ситуації у більшості регіонів держави визначено, що збереження довкілля й пріоритетні підходи з раціонального природокористування повинні ґрунтуватися на системних заходах, реалізація яких повинна мати чіткий контроль на кожному етапі та за кожним напрямом. Вимогою часу є забезпечення умов до якісного управління у сфері навколишнього природного середовища, запровадження стратегічного планування з метою моніторингу й контролю за рівнем екологічного навантаження на окремі екосистеми. Вагомим пріоритетом є запобігання погіршенню стану

навколишнього природного середовища, захист територій й здоров'я людей, досягнення раціонального використання окремих видів природних ресурсів, раціональне використання природних копалин, акумуляція фінансових ресурсів, у тому числі інвестиційних ресурсів, у заходи зі збереження та охорони довкілля на усіх рівнях управління (від локального, до транснаціонального).

Зростає актуальність питання щодо вирішення транскордонних питань у сфері охорони навколишнього середовища через розширення сфери співробітництва, у тому числі у рамках глобальних екологічних угод. Особливо гостро постає питання у контексті глобальних змін клімату, зміни умов проживання людей, доступу до питної води, збереження продуктивних земель для вирощування сільськогосподарських культур, формування продовольчої безпеки окремих держав й регіонів світу.

Передбачено, що наближення (апроксимація) законодавства до права ЄС у сфері охорони довкілля дозволить сприяти реалізації довгострокових цілей у збереженні й охороні навколишнього природного середовища, у тому числі на транскордонному рівні, сприятиме розвитку галузей економіки на засадах ресурсо- й енергозбереження (на засадах "зеленої" економіки), а також збереженню територій для життя й побуту населення, що є базовою основою пріоритетів національної безпеки будь-якої держави світу.

Література:

1. Вишнеvsька О. М. Апроксимація міжнародного законодавства у збереженні і відновленні навколишнього середовища / О. М. Вишнеvsька, Н. В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2015. – Вип. 4. – С. 20-29.
2. Вишнеvsька О. М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України : соціально-економічні та екологічні аспекти : [монографія] / О. М. Вишнеvsька. – Миколаїв, 2011. – 436 с.
3. Вишнеvsька О. М. Розвиток економіки галузі на біоекономічних засадах : теоретичні і практичні аспекти : [монографія] / О. М. Вишнеvsька, О. А. Літвак, С. М. Літвак. – Миколаїв, 2016. – 242 с.
4. Соціально-економічний розвиток регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://goo.gl/nMk8GW>
5. Національна Стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права ЄС у сфері охорони здоров'я. – Київ – 2015. – 112 с.

References:

1. Vyshnevs'ka, O. M. Bobrovs'ka, N. V. (2015), "Approximation of international legislation in the preservation and restoration of the environment", *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomor'ya*, vol. 4, pp. 20-29.
2. Vyshnevs'ka, O. M. (2011), *Resursnyy potentsial ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy : sotsial'no-ekonomichni ta ekolohichni aspekty* [Resource potential of the agrarian sector of Ukraine's economy: socio-economic and environmental aspects], Mykolayiv, Ukraine.
3. Vyshnevs'ka, O. M. Litvak, O. A. and Litvak, S. M. (2016), *Rozvytok ekonomiky haluzi na bioekonomichnykh zasadakh : teoretychni i praktychni aspekty* [Development of the economy of the industry on the bioeconomic basis: theoretical and practical aspects], Mykolayiv, Ukraine.
4. Socio-economic development of regions [Online], available at: <https://goo.gl/nMk8GW>
5. National Strategy for approximation (approximation) of Ukrainian legislation to EU health law (2015), Kiev, Ukraine.